

LAKATOS-FLEISZ KATALIN

Lázadás az egyformaság ellen

Esszé

A nyár valamikor júniusban tör ki, amit onnan lehet tudni, hogy úgy augusztus végéig folyamatos ünnep van. Nem a naptárban jelölt, nem egyházi, nemzeti, családi, ez inkább a fény ünnepe. Olyasmi, amiről Hamvas Béla ír az *Aranynapok* című esszéjében. (Persze ott őszről van szó.) Minél kevésbé beépített, belakott a táj, annál inkább lehet érezni ezt az ünnepszerezést. Ha csak egy kisváros nyílegyenes utcáin, gondosan lesepert járdáin sétálunk, az már lehangelő. Ránk tör az unalom érzése. A napfény vakítóan üres. Hiányzik belőle a titok. Pedig ezekben a gondosan megépített házakban a mindennapi létfenntartás kevesebb szervezést igényel. Egy mozdulat, és folyik a hideg-meleg víz. A betonfeljárón simán gördül az autó az egy gombnyomással nyitható garázsba. És még sorolhatnánk...

Manapság egyre többen vannak, akik felismerve a városi élet uniformizáltságát, vidékre költöznek, ökoházat építenek, tehenet fejnek. Hogy tisztább (kevesbé szemetelő), természetközeli életet éljenek. Vagy hogy háborítatlanul átéljék a fény ünnepeit. Megértem őket. Habár nincsenek könnyű helyzetben, már csak azért sem, mert egy járatlan útra lépve önmagukat saját maguknak kell kitalálniuk, nem támaszkodhatnak a társadalom által sulykolt sztereotip mintákra.

Mik ezek a társadalom által sulykolt sztereotip minták?

Emlékszem, gyerekkorom egyik kedvelt szórakozása volt ismeretlen házak ablakain belesni, mintha valami titkot kerestem volna. Ritkán volt ilyen, mert a redőnyöket esténként gondosan leeresztették. Aztán erről felnőtként leszokik az ember, mert tudja, mások intim szféráját kilesni nem ildomos. Mi volt ebben mégis érdekes? Az, hogy tudtam, valamelyik elemi osztályos olvasókönyvben látott nevelő célzatú rajz, miszerint este, a napi munka fáradozásai után mama rádiót hallgat, papa újságot olvas, csemete kisvasúttal játszik,

LAKATOS-FLEISZ KATALIN (1978, Nagykároly) tanár, irodalmár. Debrecenben és Finnországban szerzett doktorátust. Krúdy Gyuláról írt könyvet, továbbá tanulmányaival, esszéivel, kritikáival folyamatosan jelen van a hazai és magyarországi folyóiratokban. 2018-tól óraadó a Babeş–Bolyai Tudományegyetem szatmárnémeti kihelyezett tagozatán.

nem igaz. Sematikus, leegyszerűsített. Kell lennie valami másnak is...

Ma már azt hiszem, sokkal több igaz van ebben a steril, kilúgozott képben, mint eredetileg gondoltam. Csak most rádió helyett a lapostévé megy, a kisvasút helyett pedig ott a számítógép, okostelefon... A titok most már a kábelszolgáltató egyik csatornájára szorult vissza, amelyik misztikus thrillereket közvetít. A reklámok halálpontosan megmondják, milyennek kell lenned – azaz mit vásárolj –, hogy ne maradj le, beteljesítsd napjaink női vagy férfiideáljait. Nem a fogasztással, a vásárlással van a baj, a baj inkább a fantázia, a képzelet hiá-

nya. Hogy a fogyasztói társadalom uniformizál. Hívószavak, vezényszavak vannak, amiket a fogyasztói társadalom mitológiájának néhány hőroza, félistene – a sztár, celeb – tölt be. Akik rendszerint ugyanazok Székelyföldről a tengerentölíg.

Ilyen hívószó napjainkban a siker. Mintha muszáj lenne sikeresnek lenni. Amihez hozzátartozik, hogy valósítsd meg magad, teljesítsd ki a személyiséged. Varázserejük van ezeknek a szavaknak: *felszabadítani, megvalósítani, kiteljesíteni*. Vezényszavak, csatába lehetne hívni embertömegeket velük. Robbanótöltetük lappangó, beleértett jelentésükből ered, ami mindegyiknél a *hiány*. *Felszabadulni* csak akkor lehet, ha előzetesen el voltam nyomva. *Megvalósítani* azt lehet, ami eddig nem létezett. *Legfeljebb* képzeletben. *Kiteljesíteni*, teljessé tenni azt lehet, ami torzó, csonka. Lehet, hogy a szlogenek a hiányainkkal szembesítenek?

És ha már hiányról van szó, kérdés, hogy amit hiánynak érzünk, mennyiben a mi, személyes hiányaink. És mennyiben mások – tömegmédia, társadalmi nyomás, magunk körül látott példák – gondoltatják el velünk? Miért ennyire a munka, a társadalmi hatás, megbecsülés és persze a pénz világához tartozik? Azért – gondolhatjuk jogosan –, mert egy egészséges társadalomban, ahol minden a helyén működik, az egyénnek szava van a társadalomban, beleszóllhat a folyamatokba, miközben az egyén sikereit is a tágabb közösség szentesíti. Lehet, hogy az egyensúly megbomlása onnan látszik, hogy nem tudjuk tisztán megfogalmazni, mi a bajunk, csak a frusztrációkban eszmélünk magunkra? Mert kinek lenne például egy multimilliomos üzletember a példaképe? Mégis azon kapjuk magunkat, hogy *hozzá képest...* Hol vagyok én karrier, pénz, felemelkedettség, társadalmi hatás szempontjából? És muszáj így gondolnunk, mert a versenynek ők a győztesei. És a versenyen kívül nincs más. Nincs választási lehetőség. Legfeljebb, ha kimaradunk a versenyből, és belső emigrációba vonulunk. A pénzközpontú, versenybe sodró társadalom, miközben megvásárolható kellékek sokaságát kínálja, egysíkú, fantáziátlan. Uniformizmusában a diktatúrákra hasonlít. Emlékezzünk vissza, valami ilyen formában a diktatúrák is végtelen szabadságot ígértek.

Kafka Margit *Színek és évek* című regényében van egy sokatmondó jelenet. Pórtelenk Magda még fiatal lány, aki

takarítás ürügyén kis időre egyedül marad önmagával. És akkor, ott a félhomályos szobában megsejti, mit is jelent az, amikor az élet még előtte van. Hogy még bármi lehetne, bármi megtörténhet. A tiszta szabadság pillanata ez, amit nem szűkítle vágy, akarat, törekvés, pesszimizmus, semmi énes, semmi személyes. A nagy életet sejtje meg a maga korlátalanságában. Persze az is felmerül benne, nem szükségszerű, hogy ugyanúgy élje le az életét, ahogy az elődei, akár utazhatna is, máshol élhetne, egész mást is csinálhatna, mint ami Szinyéren számára kijelölt.

És Magda otthon marad. Egyéniség helyett a szinyéri lányok-asszonyok egyike lesz. Uniformizálódik. A századforduló és a 20. század első felének magyar irodalmában mindig megfogott az az unalom, ami városi-kisvárosi létformához tartozik. A vasárnap délutánok unalma Sárszegeen. Már ott Kafka, Kosztolányi idejében elkezdődött valami, amikor is egyre több a kellék – mert civilizáltak kell lenni –, miközben a természet a díszlet, a rekreáció, a zsúr, a piknik körébe szorul vissza. Szabályok között élünk ugyebár. Pacsirta terítőt horgol a kertben, de önmaga terhétől (unalmától?) itt sem tud szabadulni. Marad a lehajtott fej és a majd csak eltelik valahogy...

A napfény ünnepe van. A lombok játékában ott az élet ezerarcúsága, amit megérteni, kifejezni lehetetlen. Ez a lehetetlen mégis minden lehetőségénél többet ér.